

*Kruppa Tamás:*¹

A házasságban élő keresztény lét lelkesége és teológiája

Spirituality and Theology of the Married Christian Being

The „Milieu” where a modern Christian marriage exists, seems to be among not to easy circumstances. It is a double sided situation behind of you with God when you are together with your husband or wife, and behind of you with your wife or husband, when you are together with God. Although, we believe that in the Holy Spirit this two parts can be united into one whole.

The marriage as institution is older than Christianity, but it is created and blessed by God from the beginning what's the source of all holiness or sacrament. Christ gave it to the fullness when He raised it up to Himself. He is the only fundament in what all things stand up and fulfill sacraments, too.

The marriage is a sacrament both in the Catholic and Orthodox Church, but from the point of you the of marriage's mystery, they have some differences in their details. The scholastic Latin and the post patristic eastern Churches perspective the foundation of sacraments like a creation ex nihilo, a discontinuing phenomena, and the sign of the sacraments are caused by Jesus Christ, the Incarnated Son of God. However the patristic tradition and the modern emigrant orthodox theology maintain that the foundation of the sacraments are in the fulfillments of sacrament's sig or symbol which is created by God in the beginning intentionally in order to be able to reach its own final purpose.

The “Love spiral” involves nine different grades which follow each-other again and again. In a really deep love connection these Moments of love need to be realized gradually. These grade are: 1. Calling, 2. Identity, 3. Intimacy, 4. confrontation, 5. Conversion, 6. Reconciliation, 7. Communion, 8. Commitment, 9. Mission.

Conclusion. There must be peaceful and friendly but professional confrontations between different parts of the divided Churches to find and looking for together the original place and status of the marriage in the Christianity. Marriage, Church, Sacraments, and particularly Eucharist are united in Jesus Christ ever and forever. This is the reason why Christian sacramental marriage make part of the sacraments of the Church and of Christ as Bride and Bridegroom.

Keywords: marriage, celibacy, adultery, divorce, church, Christ, sacrament.

1. Kruppa Tamás PhD, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Nyíregyháza, dogmatika tanszékvezető 1992 óta. Email: drkruppatamas@gmail.com.

„Az Isten Országá itt van közöttünk, eljött a Bárány és a Menyasszony menyegzőjének örömteli és felelősségteljes pillanata.”²

A házas lét milióijének hierarchikus adottságai

A lelkiség, a keresztény ember számára azt jelenti, hogy Krisztus menyasszonyának, az Egyháznak részeként, *hogyan* éli meg a Szentlélek közreműködése által, a Krisztussal, mint Völegénnyel való szeretetkapcsolatát.³ Ebben a „hogyanban” nagyon sok minden közrejátszik, hiszen a körülmények és adottságok nagy részét nem magunk választjuk, igaz, vannak olyanok is, amelyekre komoly hatással lehetünk. Az előbbieket meg kell ismernünk, az utóbbiakat föl kell fedoznünk. A választás részünkről sohasem abszolút szabad, hiszen egész valósága szerint nem mi terveztük és hoztuk létre a dolgokat. Mi valójában csak a körülményekhez való viszonyulásunk minőségének a megválasztásában vagyunk valamenynyire szabadok. A körülményeket azonban lényegileg Isten alkotta, ezért ez nem olyan rossz helyzet ez, mint amilyennek sokak szemében első tekintetre látszik. Ha jók az alapok és jók a tervek, akkor nincs okunk a kétségbeesésre, mert ettől kezdve szinte minden azon múlik, „hogyan építünk rá”.⁴ Ettől függ, hogy mindaz, ami eleve adva van, az számomra végül áldás vagy átok lesz. Hogyan adok, hogyan szeretek, hogyan házasodom, hogyan élek. Isten tevékenysége ugyanis minden tévhittel ellentétben nem leértékeli és fölöslegessé teszi a mi hozzájárulásunkat a jövőnkhez, hanem éppen fordítva, értelmessé és gyümölcsözővé teszi azt.

A „házas” ember együtt él egy másik, – jó esetben – tőle különböző nemű emberrel,⁵ „állandó, törvényes, nemi jellegű közösségben,”⁶ boldogságot és támaszt, az értelmes élet örömeit remélvén tőle, akit – jó esetben – saját maga választott házasfársául, és kölcsönös szeretet köti őket egymáshoz. Ez a minden más emberi kapcsolathoz mélyebb odaadáson alapuló közelség nem tűr más ehhez fogható mélységű kapcsolatot. Kizárólagosságot követel, és még a korábbi fontos szeretetkapcsolatokra is komoly hatással van. Vö. „Ezért a férfi elhagyja apját és anyját, feleségéhez ragaszkodik és a kettő egy testté lesz.” (1Móz 2,24; Mt 19,5; Ef 5,31). A magyar „házas” fogalom jelentése alapvetően elég tág, mert szinte mindenki beleférhet, aki másokkal egy fedél alatt él, és akiket úgymond „lakva ismer”. Szoros értelemben azonban pillanatnyilag házasfársaknak csak azokat a „házasfársárokat” nevezzük, akik egymástól

2. Mt 22,1–14; Mk 2,19; Lk 14,15–24; Mt 25,1–13; Jn 3,28–30; 2Kor 11,2; Jel; 19,7; 21,9; 22,17; Cf.: ALSZEGHY Zoltán: *A házasság*. In: Teológiai vázlatok VI. Budapest, 1983. 84.

3. „A keresztény ember lelki élete az isteni életben való részesedés, az Isten Lelkének bennünk való életét jelenti, egységet Krisztussal, aki maga »Lélek« (2Kor 3,17).” – FARKASALVI Dénes: *A lelkiélet teológiája*. In: Teológiai vázlatok VI., Budapest, 1983. 153; Cf.: SÖVEGES Dávid: *Fejezetek a lelkiség történetéből*. Pannonhalma, 1993, 9; cf.: Hierotheos VLACHOS: *Bevetés a keleti keresztény lelkiségbe*. Budapest, 1998. 15–16.

4. „Kinek-kinek munkája mutatja majd meg, hogy erre az alapra aranyból, ezüstből, drágakövből, fából, szénából vagy szalmából épít-e. (1Kor 3,12) – „Talán leggyakrabban a „Hogyan”-on bukik el kereszténységünk és tanítványságunk.” „Merjünk azok lenni, akik vagyunk: spontán, természetesen, belülről fakadó módon, félelem nélkül bátran! Úgy cselekedni, és úgy követni Jézus Krisztust, és úgy megélni az Ő lényét, ahogyan az lényegünkből fakadóan és nem erőltetett módon »jön«.” GYÖKÖSSY Endre: *A Hogyan?* Budapest, 2000, 15. 13.

5. Sajnos napjainkban a civil jog több országban ezt már nem tartja a házasság abszolút kritériumának.

6. A római jog definíciója. Cf.: SHÜTZ Antal: *Dogmatika II*. Budapest, 1937. 609.

különböző neműek és együttélésük célja a két ellentétes nemű ember közötti testi-lelki szeretet-egység teljes megélése, annak minden velejárájával és következményével együtt. Persze a többi közös háztartáson alapuló együttélés is nagyon értékes, mély és gyümölcsöző lehet. Ezek a kapcsolatok egyrészt maguk is részesednek abban a szeretetben, ami teljességében csak a házasság java, másrészt vannak különleges sajátosságai is, amelyek ugyanolyan fontosak és értékesek. Tény, hogy olyan mélyen és szárnyalóan, gyanúsítgatások és tényleges bűnös eltévelyedések nélkül, fesztelenül és szégyentelenül, mint ahogy a házaftársak, nem fejezheti ki, és nem élheti meg a kölcsönös szeretetet sehol máshol két ember.

Sokszor nem gondolunk azonban arra, hogy egy keresztény embernek a házaftársán kívül minden valódi estben van olyan kiemelkedően fontos, másik személyes szeretetkapcsolata, ami mélyebb és fontosabb még hitvese iránti szerelménél, szülei iránti tiszteleténél vagy az önmaga iránti lojalitásnál is. Jézus azt tanítja, hogy ha valaki vele akar élni, de apját, anyját feleségét, gyermekeit, fivéreit és nővéreit, vagy akár saját magát is jobban szereti, mint őt, az nem méltó hozzá (Lk 14,26; vö. Mt 10,34–39). Nem csak cölibátusban élőknek és szingliknek, hanem minden embernek, tehát a házasoknak is szól a főparancs, hogy Istent teljes szívéből, teljes lelkéből, teljes elméjéből, és minden erejével szeresse, felebarátját pedig úgy, mint saját magát.⁷ A két parancs hierarchikusan kapcsolódik egymáshoz. Az első parancs fundamentum, amire minden más épül. E nélkül a legszebb felépítmény is csak homokra épült viskó, a balga ember múlandó biztonsága lehet (vö. Mt 7,25). Földi életünkben az emberi szeretetkapcsolatok irányából is eljuthatunk a Teremtő Isten megismerésére és szeretetére, sőt a legtöbb ember életében ez általában így is történik, a szeretet valódi hierarchiáját tekintve azonban ez mit sem számít. A kereszténység nagy zarándoklásában a „hierarchia”, az előjáró gyakran hátul megy, ennek ellenére mégis ő az első. Valójában földi életünk minden emberi kapcsolata alkalmas és hivatott is rá, hogy közvetítse és megjelenítse, vagyis reprezentálja Isten minden létezés mögött ott álló felfoghatatlan személyét és szeretetét, ezzel szemben láthatóan minden emberi erőlködés gyorsan kimerül, ha elszakad a gyökerétől és a maga erejéből próbál nagyra törni. Vö. Jn 15,5: „Nélkülem semmit sem tehetek,” mert „Én vagyok a szőlőtő, s ti a szőlővesszők.” A szeretet titka olyan elkülönülés a szeretett másik számára, ami felemel és megszentel. A bűn titka viszont helytelen elkülönülés, ezért lefokoz és megszenteltelenít.⁸

A házasember mellett az Istennel való kapcsolatában, és egyéb emberi szeretetkapcsolataiban is ott áll segítőtársa, a házaftárs, hiszen a házasság bár egyfelől féltékeny és kizárólagos, lényegét tekintve azonban mégsem kirekesztő, hanem nyitott és befogadó. A házaftársával és egyéb szeretteivel való szűkebb kapcsolatában pedig Szent lelke által a házas ember mögött mindig ott áll Krisztus is, mint „Vőlegény”, hogy mikor eljön az ideje, szeretett „Menyasszonyát” bevezesse az atyai házba (Jn 14,3). Hogy ez a kettősség

7. Hierotheos VLACHOS: *Bevezetés*. 91k.; cf.: John MEYENDORFF: *A Házasság Misztériuma*. Budapest, 2009. 94–98.

8. A héber שׂוֹרֵף – „kadós” – „szent” kifejezés elkülönítést, elvágást jelent, – átvitt értelemben elkülönítést jelent mindattól, ami nem Isten. Csak Isten képes lényegileg megszentelni, vagyis elkülöníteni mindattól, ami nem Ő, és Önmaga teremtetlen, ontológiai szentségébe bevonni valamit vagy valakit.

nem osztja meg a házasember szívét – ahogy tévesen ezt a cölibátus melletti érvként Pál apostol óta sokszor emlegetik –, abban nélkülözhetetlen szerepe van a Szentléleknek, akit Teilhard de Chardin kifejezésével élve joggal emlegethetünk minden valódi szeretetese-mény egyedülálló „miliője”-ként vagy közvetítő közegeként.⁹ A keresztény meggyőződés szerint ugyanis a házasságban is az Örök Ige által elküldött Szentlélek az, akiben és aki által elválaszthatatlanul és mindenki más javára összeköti egymással övét a minden teremtményét féltékenyen szerető Isten.¹⁰ A Lélek az egyház szolgálatában, szentségeiben és minden tevékenységében maga az Isten önmagát ajándékozó szeretete.¹¹ A Lélek az, aki minden örökre szóló szeretetkapcsolat alkotója és köteléke.¹² Ahogyan az apostol által idézett görög költők mondják: „Benne élünk, mozgunk, és vagyunk” (ApCsel 17,28). Talán ebből a nézőpontból látszik a legvilágosabban a hit alapja, ami miatt a II. vatikáni zsinat utáni modern nyugati teológia a keletiekkel egyetértésben a házasságot „Krisztus és az Egyház kapcsolatának képmásaként, és abban való részesedésként” szemléli (Ef 5,32).¹³

A keresztény kelet által is elismert, 20. századi egykori jezsuita teológus Hans Urs von Balthasar meggyőződése szerint a teológiai megismerés ókori, patrisztikus módszerének ugyanez a lényege: a szemlélődés és ebben megvalósuló isteni információ. A szemlélődő ember beburkolódik Isten szeretet-misztériumába, és mint a mézeskanál a mézes üvegből, úgy jön vissza a világ küzdőterére, hogy a világ kiszikkadt kenyerére csorgassa a legédesebb isteni táplálékot, amit mennyei asztalánál maga osztott meg vele a Mindenható.¹⁴ Isten felé vágyakozva inkább *Erosz*, mások felé visszafordulva inkább *Agapé* ez a szeretet, de sohasem csak az egyik. „Az egység olyan pozíciója ez, amiben a szemlélő tekintetét és létezését megragadta az, amit lát, s amelyben a befogadás és az odaadás egy-

9. A Lélek az a „közeg”, „ahol” Isten a maga belső valóságában lehetőséget teremt a vele való kapcsolatra, szabad szeretetéből létrehívott teremtményeivel. Cf.: Wilhelm BREUNING: *Szentháromság (szócikk)*. In: Wolfgang BEINERT (szerk.): *A katolikus dogma lexikona*. Budapest, 2004. 539; Teilhard DE CHARDIN: *Benne élünk. Az Isteni Miliő. Tanulmány a belső életéről*. Párizs, 1965. 100kk.; cf.: SZABÓ Ferenc: *Lélekben és Igazságban*. Róma 1986, 394kk., Hans URS VON BALTHASAR ezt magyarra fordítva inkább közvetítő „közeg” (médiüm) értelemben szerepelteti. Cf.: Hans URS VON BALTHASAR: *A három nap teológiája*. Budapest, 2000. 190sk.
10. „...az asszonyt férjével Te egyesíted.” (A papi áldás a házasságkötés szövegéből), *Euchologion. Görögkatolikus Egyházi Szerkönyv*. Budapest, 1964. 38.
11. Lothar Ulrich a Wolfgang Beinert féle „A Katolikus dogmatika lexikona” c. művéhez írt szisztematikus áttekintőjében jogosan emeli ki: „Hangsúlyoznunk kell, hogy a szentségtant „konkrét kegyelemtannak” és az ekleziológia lényeges elemének kell tekintenünk.” In: Wolfgang BEINERT (szerk.): *A katolikus dogmatika lexikona*. Budapest, 2004. 37.
12. Cf.: Bernd Jochen HILBERATH: *Pneumatológia*. In: Theodor Schneider (szerk.): *A dogmatika kézikönyve* I. Budapest, 1996. 565.
13. Cf.: Günter KOCH: *A házasság szentsége*. In: Wolfgang BEINERT (szerk.): *A katolikus dogmatika lexikona*. Budapest 2004, 218.
14. „Jézus feladata, hogy bevezesse az embert a hitbe. Annak, aki hézagatlan bizalmat tud kialakítani Istennel szemben, aki teljes hatalmat enged neki magában, aki engedi, hogy önnön »semmisségében« Isten legyen »minden«, abban megfordulnak az erőviszonyok: hatalmat szerez Isten felett. Isten cselekedhet öbenne, és ezért ő is cselekedhet Istenben.” Balthasar: *A dicsőség felfénylése I.* 543. Cf.: Hans URS VON BALTHASAR: *Prayer*. New York, 1967. 158.

mástól elválaszthatatlan események”.¹⁵ A hit és tudás értelmezésének első és szükségszerű feltétele egyszer s mindenkorra: „elfogadni, amit kaptunk, úgy ahogyan felajánlja magát”.¹⁶ A szentség titka a részesedés titka, de bármily dicséretes, követendő és figyelemre méltó legyen is, amikor megvalósul, még sincs oka soha, senkivel szemben arra, hogy dicsekedjék (vö. 1Kor 4,7), hacsak nem egyedül az Úrban (1Kor 1,31; 2Kor 10,17).

A házasság és a kereszténység

Érdekes, hogy bár a kanonizált újszövetségi könyvek elég részletesen foglalkoznak a házasságot érintő kérdésekkel és máig érvényes eligazításokat adnak a felmerülő problémákkal kapcsolatban, de a házasságkötés ceremóniája hosszú évszázadokon keresztül mégsem kötődött intézményesen az Egyházhoz sem keleten, sem nyugaton. Amikor az egyház Isten akarata szerint valónak, és a keresztény közösség előtt törvényesnek ismerte el az arra érdeemesek polgári házasságát, megkoronázta őket a közösen vett Eucharisztia ajándékával.

John Meyendorff amerikai ortodox teológus, „*A házasság orthodox perspektívája*” c. művében bemutatja a keresztény házasság és az Eucharisztia kapcsolatát.¹⁷ Rámutat, hogy a keresztény házasság igazi többlete abból fakad, hogy azt keresztény emberek kötik egymással, akik mint hiteles keresztények szüntelen felajánlják magukat Krisztusnak, hogy kölcsönösen egymás Istentől eltervezett maradéktalan boldogságának eszközlőivé válhassanak.¹⁸ Ez az első számú üzenete a sok száz éven keresztül az Eucharisztikus liturgiában, később pedig önálló szertartásban végzett koronázási szertartásnak is. Tudniillik, az Egyház szolgálata által, a saját legszentebb akarataukból, és Isten kegyelméből a házasságra „lépő” felek a szeretet olyan trónjára „emelkednek föl”, ami túlmutat a testi vágyak csillapításának (*bonum remedii*) és a gyermekek nemzésének és szülésének (*bonum prolis*) az áldásán, mert a mindvégig kitartó hűséges szeretet (*bonum fidei, adiutorii*) „babérjaira” pályáznak.¹⁹ Akiket „dicsőséggel és tisztelettel koronáztak”, és akikre sokat bízta; azokat a fejre helyezett korona – figyelmezteti Istentől kapott méltóságukra, részesülést jelez a szeretet mindvégig kitartó tanúinak, a mártíroknak sorsában, szimbolizálja a romláshoz és halálhoz vezető szabályozatlan nemiség fölötti győzelmet,²⁰ és végül látható jele a halálon is győzelmet aratott király, Jézus Krisztus nem e világból való mennyei dicsőségének.²¹

15. Hans URS VON BALTHASAR: *Das betrachtende Gebet*. Einsiedeln, 1955. 70.

16. Georges CHANTRAINE SJ: *Exegesis and contemplation in the work of Hans Urs von Balthasar*. In: *Communio* 16, (1989, Fall). 366. Cf.: BALTHASAR: *A dicsőség felfénylése* I. 435.

17. John Meyendorff dicsérettel említi, hogy a nyugati egyházban megmaradt az az ősi szokás, hogy ha minkét fél római katolikus, akkor szentmise keretében kötik a házasságot, és keleten is ennek a felújítását sürgeti. Még liturgikus forgatókönyvet is készít ennek megkönnyítéséhez. Cf.: MEYENDORFF: *A Házasság Misztériuma*. 27. (*Marriage. An Orthodox Perspective*. New York, 1984.)

18. Tertullianusz: „Ki képes ecsetelni annak a házasságnak a boldogságát, amelyet az Egyház köt meg..., amelyet a pápi áldás pecsétel meg, amelyet az angyalok tesznek közhírré, amelyet az Atya ítélt érvényesnek?” Cf.: Hermann HERMENEGILD OFM: *Promptuarium Patristicum*. Budapest, 1937. 350.

19. Cf. SHÜTZ Antal: *Dogmatika*. 610. Cf.: megkoszorúzás – babérkoszorú.

20. Aranyszájú Szent János, 9. homília a Timóteushoz írt első levélről, In: MEYENDORFF: *A házasság misztériuma*. 48.

21. MEYENDORFF: *A házasság misztériuma*. 47k.

Keleten az Eucharisztikus liturgiában egyesített házasság megáldását és megszentelését sokáig szinte egyedül a „koronázás” szertartása jelentette, bizonyára ez az oka, hogy ma is ez a neve a külön szertartásban végzett házasságkötés szertartásának.

Szent Pál misztériumnak (*misztérian*), nevezi a házasságot, ami nem egyszerűen titkot, hanem „szent titkot”, vagyis isteni jelenléte jelez. A szent titoknak az a legfőbb jellegzetessége, különösen a bűn sötét titkához képest, hogy bár a bűnös dolgokban is sok szavakkal kimondhatatlan realitás rejtőzik, mégis mintegy *a priori* tudjuk, legtisztább ösztöneinkkel érezzük, hogy a szent titok feltárulása biztosan nem csalódást és veszteséget, hanem az élet maradandó csodáját, emberlétünk igazi lényegének üdvözítő tartalmait rejtegeti számunkra.²² A hitnek erre vonatkozó biztos reménye nélkül nem is igen mernénk belefogni a „nagy kalandba”, mert a házassághoz is hit kell. Sokan azért nem mernek belefogni sem a házasságba, sem más komolyan elkötelezett Istenkapcsolatba, mert számukra ez a bizonyosság valami miatt nem nyilvánvaló.²³ Vannak persze olyanok is, akik később „feledkeznek” meg arról, amiben valamikor még hittek, de – ahogy Jézus mondja – a kísértés idején, vagyis komolyabb nehézségek jelentkezésekor elpártolnak (Lk 8,13).

Mai jogos észrevételek szerint korunk házasságkötéseinek nagyszámú sikertelensége nagyrészt abból fakad, hogy rendkívül szétzilálódtak az emberek egymáshoz fűződő kapcsolata, beleértve az Istenhez és emberekhez fűződő viszonyukat is.²⁴ Mindezeknek olyan torzító hatása van a házasságra, hogy az emberek többsége, manapság, amikor végül mégis házasságot köt, minden szeretettségének beteljesülését egyedül a házastársától várja.²⁵ Nyilvánvalóan kudarcok sorozatának teszi ki ezzel őt, amivel általában végérvényesen frusztrálja is. Azt a szeretetet ugyanis, amit a szüleinktől, a testvéreinktől, a barátainktól, a kollégáinktól, a szomszédjainktól vagy más alkalmi, hétköznapi szereteteseeményekből ezernyi szálon keresztül lehet megélnünk és megtapasztalnunk, értelmes ember nem várhatja el egyetlen emberi lénytől. Pedig sokan még ennél is többet várnak, égi szeretetet és földöntúli erőt, amit pedig csak az Istennel való meghitt kapcsolatban lehet megtapasztalni. Nem meglepő, hogy akit korábban bálványoztak és istenítettek, azt családásukban előbb trónfosztják, majd törvényen kívül helyezik, és úgy érzik, hogy rajta mint csalón és ámitón jogosan bosszút állhatnak.

Ezen a ponton emlékeztetni szeretnénk az olvasót arra a nyilvánvaló történelmi tényre, hogy a házasság intézménye a földön valójában ősbibb minden vallásnál és hitnél, ami csak a földön előfordul. Számunkra ebből annyi mindenképp következik, hogy a házasság

22. MEYENDORFF: *A házasság misztériuma*. 19.

23. „Itt valami nagyobb történik, mint amit az egyéni természet mértékei befognak: a szerető nem azért adja át magát, hogy beteljesülést találjon, hanem, hogy tudatára ébredjen önnön mélyének. Önátadásával arra a természetre bízta rá magát, amely ugyan ott él benne, de több mint ő. Amit tesz, az legmélyebb önmagához tartozik, de több is annál, mivel benne most a természet az ő egyéni létén, sőt személyes létén keresztül szól és fejeződik ki.” BALTHASAR: *Az alak szemlélése*. 416. Az ember tudván tudja, „hogy akkor cselekszik helyesen, ha engedi, hogy a Nagy Törvény akadálytalanul megvalósuljon általa.” *Ibid.* 417.

24. Meg kell jegyeznünk, hogy Shütz Antal már 1932-ben is ugyanerre panaszkodik, hogy ti. a kor sokféle érték válságának ostroma a házasságon csattan a legfájdalmasabban. Cf.: SHÜTZ Antal: *A házasság*. Budapest, 1932. 5.

25. Franz-Josef NOCKE: *Házasság*. In: Theodor Schneider (szerk.): *A dogmatika kézikönyve II*. Budapest 1997. 381.

intézménye ősbib a kereszténységénél is,²⁶ viszont már ebben az ősiségében is nyilvánvalóan az Isten műve. Minden valódi szakralitásnak ugyanis, – még Krisztus után is – ez az Isten által velünk együtt teremtett viszony a végső alapja, hiszen minden szentség forrása egyedül a Teremtő Isten.²⁷ Mindenesetre, az az etiológia, ahogyan az ember a Szentlélek közreműködésével a Teremtés könyvének első lapjain önmagát a nemek különbözőségében értelmezi, már utal erre az ősi hovatartozásra. Vö. „Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtette őt, és férfinak és nőnek teremtette őket (1Móz 1,27)” – valamint: „mivel az ember nem talált magának hozzáillő segítőtársat, az ő húsából és csontjából Isten asszonyt teremtett mellé, akiért elhagyja apját és anyját, és akihez ragaszkodik, akivel egy testté lesz” (1Móz 2,20–24). A keresztény házasság azonban Krisztus ajándékai által még ennél is nagyobb tökéletességre törekszik.

Számunkra önmagában a házasság története is figyelemre méltó, hiszen akár tetszik nekünk, akár nem, ezt az utat járta be mostanáig, és úgy tűnik a történetnek még nincs is vége. Meg aztán tudjuk, hogy minden, ami az ember számára értékes lett, annak valahol, egyszer be is kellett lépnie az ő történetébe. Ezért számunkra nem csak a házasságnak, hanem Istennek, és a belé vetett hitünk megszületésének is megvan a maga története. Különösen figyelemre méltó számunkra ebből a történetből, hogy annak ellenére, hogy míg sok kultúrában a házasságkötés a kozmosz dualizmusának kultikus kiengesztelődési rituáléjává vált, a zsidóságban szinte teljesen profán jellegű ceremónia maradt. Számukra a kétneműség nem fejezett ki ugyanis kozmikus kettészakadtságot, hanem a Teremtő ajándéka és Isten hűségének a jele volt.²⁸ (Vö. Ez 16; 23; Ézs 62,4; Jer 2,2; 3,1; Hós 2,4–22). Jézus ezt még egyértelműbbé teszi, amikor Isten kezdetektől érvényes akaratának megismerésére és megtartására szólít fel a házassági hűséget illetően.²⁹ Vö.: „Amit Isten egybekötött, azt ember ne válassa el!”³⁰

A katolikus Egyház erre alapozza az érvényesen megkötött szentségi házasság felbonthatatlanságának tételét. Személyes meggyőződése, hogy teljesen igaza van: az érvényesen megkötött szent házasság ugyanis azt jelenti, hogy két egymáshoz testileg és lelkileg illő, alkalmas, érett ember, Istenben gyökerezve, a megváltás ajándékával a tarso-lyában olyan házasságot köt, amin a pokol kapui sem vehetnek erőt. Az ilyen házasságok nem is bomlanak föl. Viszont amelyek fölbomlanak, ott valami biztosan nincs rendben, és Krisztus egyháza egyre inkább tudatában van annak, hogy ezt egyre kevesebb joga van egyedül azokra a szerencsétlen, akár a maguk hibájából is bajba jutott „párookra” hárítani, akik mennyország helyett inkább már csak pokollá teszik egymás életét.³¹ Azzal viszont

26. „A keresztények nem különböznek más emberektől sem ország, sem nyelv terén és szokás terén sem: úgy kötnek házasságot, mint bárki más”. NOCENT, A.: *Il matrimonio cristiano*. In: La liturgia, i sacramenti: teologiae storia della celebrazione, Genova 1995. Cf. *Levél Diognétoszhoz*. In: VANYÓ László (szerk.). Apostoli Atyák, Ókeresztény Írók. III. Budapest, 1988. 371, VI,6.

27. Cf.: SHÜTZ Antal: *Dogmatika*. 620.

28. Franz-Josef NOCKE: *Házasság*. 382.

29. Uo. 383.

30. Cf. Mk 10,9; Mt 19,6.

31. Shütz Antal a házasságról 1931 őszén a Pázmány Péter Egyetem valamennyi kara számára tartott tíz

nem érthetünk egyet, amikor a keleti egyházakat a protestáns egyházakkal együtt emlegetve bírálják azért, hogy ilyen esetekben törvényes lehetőségét is látják a házasság felbontásának. Nem látom áthidalhatatlannak a két gondolkodás különbségét, de higgadtan és együtt érzően kell megvizsgálunk egymás érzését, ha előbbre akarunk jutni. A mai nyugati gyakorlat úgy próbál segíteni, hogy a szétesett házasságokban a korábbiaknál szélesebb körben vizsgálja és vélelmezi a fennálló érvénytelenítő akadályok meglétét, és ezt konstatálva sok esetben teljes joggal ki is mondja a házasság érvénytelenségét, és deklarálja a felek szabad állapotát. Ezzel az élet rendezésének lehetőségét nyitja meg azok előtt, akik számára ez ilyen módon lehetséges. Úgy vélem a keleti gyakorlat csaknem ugyanezt teszi, amikor törvényesen megszűntnek nyilvánít jogilag korábban fennálló és érvényesnek tartott házasságokat. Nyilvánvalóan hamis és jogtalan leegyszerűsítése volna azonban az említett eljárásoknak, hogy valójában „megengedik a válást”.³²

Jézus parancsot fogalmaz meg, amikor azt mondja: „ember ne válassza el!” Parancsra pedig ott van szükség, ahol az ontológiai lehetősége ugyan megvan valami megtételének, de Isten akarata az, hogy azt mégse tegyünk. Ilyen a többi parancs is: ne ölj, ne lopj, ne paráználkodj, ne tégy hamis tanúságot, ne kívánd a másét, ne törj házasságot. Meg kell jegyeznünk, Jézus szerint, már az is házasságot tör, aki bűnös vággyal más asszonyra néz (vö. Mt 5,28), mivel a konkrét házasságtörés sok esetben a bűnös élet, gondolatok és vágyak következménye, és a látványos bajok igazi gyökere. Súlyos bűnnek kell tehát tartanunk, ha valaki házasságot tör, de azt is látnunk kell, hogy Isten teremtői szándéka, ami szabad döntést kíván biztosítani az embernek, ezt mégis megengedi.³³ A rémálom tehát akár valóra is válhat, és ha valóra válik, akkor a házasság össze fog omlani. Kérdés, hogy, ami marad belőle, amikor az egy test megint két testté válik, az még házasságnak nevezhető-e valójában? Úgy vélem az ortodox keleti gyakorlat erre a kérdésre mond nemet. És csak a nyilvánvalóan nem rendezhető helyzeteket akarja így törvényileg konstatálni, amire egyébként, mint világi feladattal felruházott császári hivatal formálisan kötelezve is volt. A súlyos bűn – nemde – a Krisztus testével, az Egyházzal való szentségi/kegyelmi egységet is „megszakítja”? Elvész a megszentelő kegyelem állapota, felfüggesztődik és talán örökre megszakad az üdvözítő jelentőségű szeretetkapcsolat. Ha történik kiengesztelődés, még ha nem is nyomtalanul, és következmények nélkül, de csakis ez esetben a kapcsolat újból helyre állhat. Valószínűleg nem lehet ez nagyon másként a házassággal sem. Annál kevésbé, mert úgy a kelet, mint a nyugat egyházaiban Szent Pál teológiája nyomán a házasság titka Krisztus és az Egyház titkára van vonatkoztatva (vö. Ef 5,32). Viszont van még valami, amit kötelességünknek

előadása egyikén egyáltalán nem ezzel a szándékkal, de mégis konstatált egy figyelemre méltó tény. Először a növekvő válási statisztikák szomorú adatait közli, majd hozzáteszi: „Hát, ha még statisztikailag ki volna mutatható azoknak száma, kik törvényesen nincsenek ugyan elváltak, de lélekben régen elváltak!” In: SHÜTZ Antal: *A Házasság*.

32. John MEYENDORFF: *A Házasság Misztériuma*. Budapest. 2009. 33. (*Marriage. An Orthodox Perspective*. New York 1984. 54.). Cf.: Hilarion ALFEJEV: *A hit titka*. Budapest, 2005. 163.

33. Az Isten teremtői akarátat bemutató dogma szerint: „Isten a rosszat semmiképp sem akarja, viszont a fizikai rosszat, (a teremtett lét törekenységét és sebezhetőségét) mellesleg akarja, az erkölcsi rosszat pedig csak megengedi.” Cf. BEINERT: *Rossz* (Szócikk) In: Wolfgang BEINERT: *A dogmatika lexikona*. 524.

érzünk itt szintén szóvá tenni. Tudniillik az a tény, hogy a nyugati egyház a házaspár egyikének halála esetén oly simán felbontottnak vélelmezi a szentségi érvényes házasságot, és új házasságra engedi az özvegyeket, hogy azt meg már a keletiek nem tudják jó szemmel nézni. Úgy látják ugyanis, hogy ezzel a gyakorlattal a nyugat teljesen csak evilági intézménynek minősíti a házastársi szeretetet és egységet, csak azt nem értik pontosan, hogy akkor miért tartja olyan fontosnak hangsúlyozni a felbonthatatlanságát.³⁴

Az, hogy ott már nem nőülnek³⁵ és férjhez sem mennek, hanem úgy élnek, mint Isten angyalai, biztosan nem jelenti azt, hogy a szentek számára már nem lenne érték a hűséges szeretet, hiszen közben járnak értünk, várnak minket, az angyalok is hűek Istenhez, Krisztushoz, az Egyházhoz és azokhoz is, akiket őrizetükre bíztak. Már az örömhír őszövétségi megjelenésének az egyik legfőbb vonása is a hűség volt, miszerint Isten még akkor is hűséges marad, ha már az asszony is hűtlen lenne gyermekéhez (Ézs 49,15). Biztosan sok minden másképp lesz odaát, de ha a szeretet megszűnne hűség lenni, akkor bizonyára már nem is volna szeretet. Emiatt a keleti egyház Szent Pállal együtt sokkal inkább arra biztatja az özvegyeket, hogy készüljenek a nagy és örök együttlétre szeretteikkel, akiket elragadott a halál, és ne rendezkedjenek be úgy, mintha nem lenne feltámadás és örök élet, vagyis hacsak egy mód van rá, ne kössenek újabb házasságot (1Kor 7,10–11). Igaz, azoknak, akik nem tudnak megtartóztatásban élni, engedményként ugyancsak Szent Pál apostollal a kelet is megengedi az újabb házasságot,³⁶ de azt a szertartást, amit ehhez celebrál – nem nagyon kívánom senkinek.³⁷

Bernard Häringgel együtt a legőszintébb meggyőződésünk, hogy nyugaton az özvegyek és elváltak ennyire eltérő megítélésének, és az eucharisztikus közösségbe való rendezett visszafogadástól való elzárkózásnak történelmi és pszichológiai okai is vannak.³⁸ Ezek közül talán az egyik legfontosabb az, hogy a cölibátus teológiailag igazolha-

34. Cf. MEYENDORFF: *A Házasság misztériuma*. 57k.

35. Vö. Mt 22,30; Mk 12,25; Lk 2,35.

36. Olivier CLÉMENT: *Kérdések az emberről* (ford. Baán István). Budapest 2004. 120.

37. Meyendorff az alábbi összehasonlítást teszi a két gyakorlat között: A válással és újraházasodással kapcsolatos római katolikus szemlélet és kánoni szabályozás az alábbi előfeltételeken alapszik: 1. A házasság törvényes szerződés, és hogy keresztények számára ez a szerződés törvényesen fel nem bontható. 2. A házassági szerződés csak a földi életre vonatkozik, ezért törvényszerűen felbomlik a felek egyikének halálával. Az ortodox megközelítés más előfeltételekből indul ki: 1. A házasság szentség, amelyet az Egyház testében a pap áldása adományoz a feleknek. Mint minden szentség, a házasság is Isten Országának az örök életébe kapcsol be. Ebből következően a partnerek valamelyikének halála nem oldja föl azt, hanem ellenkezőleg, ha ők is úgy kívánják, és ha „megadatik nekik” (Mt 19,11), akkor házasságmegkötésük örök köteleket teremt közöttük. 2. A házasság nem valami mágikus cselekmény, hanem a kegyelem ajándéka. A felek, emberek lévén hibázhatnak, ha fölkészületlenül kérik a házasság kegyelmét. Vagy az is előfordulhat, hogy képtelenek gyümölcsözővé tenni ezt a kegyelmet. Ezekben az esetekben az Egyház elismerheti a tényt, hogy nem fogadták el a kegyelmet, tolerálhatja az elkülönülést, s megengedheti az újraházasodást. De természetesen soha, senkit nem buzdít újraházasodásra – mint láttuk az özvegyeket sem –, mert tisztában van a házassági kötelek örök jellegével. A válást egyes konkrét esetekben csak tolerálja, abban az esetben, ha az illető számára ez tűnik a legjobb megoldásnak. MEYENDORFF: *A házasság misztériuma*. 72.

38. Bernard HÄRING: *Másképp is lehetne*. Budapest, 1993. 28. „A trentói zsinat a házasság szentségi természetét hangsúlyozza, kiemeli lényegi felbonthatatlanságát (kivéve a nem érvényesen megkötött házasságot), és egybeként az is rögzíti, hogy az Egyháznak teljhatalma van arra, hogy házassági akadályokat

tatlan kötelező volta ellenében, annak jogilag mégis erőltetett gyakorlata mentálisan olyan komplex toleranciahiányt okozott a házasságra vonatkozóan a latin egyházi és teológiai közgondolkodásban, ami a legnyilvánvalóbb helyzetekben sem képes elmenni már a krisztusi szeretet végső határáig. Bernhard Häring I. János Pál pápát is idézi, aki enyhíteni akarván a „*Humanae Vitae*” enciklika utáni csalódott közhangulatot magára vonva néhány igen nagyhatalmú egyházi férfiú haragját is, bátorkodott azt mondani, hogy „Ugyan mit értünk mi, akik cölibátusban élünk a házások problémáihoz?”³⁹ S hogy ezen kijelentés jogosságának valamennyire a törvényhozó nyugat is tudatában van, azt az is bizonyítja, hogy a felbonthatatlanságot esetenként vitatókkal szemben sohasem mert, vagy akart túl kemény átkokat szórni kánonjaiban (DS 1807).⁴⁰ Bizonyára érzekelte, hogy erre vonatkozó véleménye nem egészen általános meggyőződés, mint amit ténylegesen „mindig, mindenütt, mindenki hitt” az Egyházban.⁴¹ Némileg ugyanez a félelemből fakadó arrogancia érezhető a mögött a hangnem mögött is, ahogyan a trentói zsinat kánonjai védelmezik a jogot, hogy házassági akadályokat gördítsenek bizonyos esetekben a felek közé. Az isteni felhatalmazás azonban csakis a szeretet hatalmára vonatkozhat, aminek természetesen kötelessége feltárni a valódi akadályokat, de iszonyattal kell távol tartania magát minden egyéb szeretetlen és erőszakos beavatkozástól a megváltottak életében.⁴²

határozzon meg, illetve hirdessen ki. KOCH: *A házasság szentsége*. 216.; Cf. *Dignitatis Humanae* 1797–1812, a II. Vatikáni zsinat „Nyilatkozat” a vallásszabadságról. SZIT, Budapest, 1986.

39. Bernard HÁRING: *Másképp is lehetne*. Budapest, 1993, 78.

40. Cf.: НОСКЕ: *Házasság*. 390. „A Velencei Köztársaságnak ez időben több, a Földközi-tenger keleti medencéjében fekvő görög lakosságú sziget volt birtokában, mint Kréta, Ciprus, Korfu stb. Ezek a görög szertartású egyházak folytatták hagyományukat, és a Jusztiniánusz császár kódexe szerint néhány súlyos ok miatt (mint házasságtörés, vagy azzal való igazolatlan vádolás a másikkal, politikai áruálás, öt évnél hosszabb eltűnés, gyilkosság kitervelése, s végül a felek egyikének szerzetesi fogadalma, cf. MEYENDORFF, *A házasság misztériuma*. 63–65.) felbontották a hívek házasságát. Velence követői fölhívták a figyelmet arra, hogy ha a zsinat kimondja a házasság föltétlen felbonthatatlanságát, és elítéli a keleti gyakorlatot, ez új éket fog verni a latin és görög szertartású kereszténység közé. Amellett a görög kultúrterületről származó zsinati atyák arra is rámutattak, hogy a görög szentatyák tanítása a válást illetően nem volt olyan merev, mint a középkori latin gyakorlat.” ALSZEGHY Zoltán SJ.: *Házasság*. 109. John Meyendorff pedig kifejti, hogy az egyébként igencsak polemikus lelkületű keleti atyák a válásra vonatkozó birodalmi törvényeket mennyire nem támadták, s hogy sok császár mint Jusztiniánusz is kifejezetten törekedtek keresztény szellemű törvényeket hozni, valamint idézi Ciprusi Szent Epifánioszt (+403): „Aki nem bírja megtartóztatni magát első felesége halála után, vagy ha érvényes okból, pl. paráznaság, házasságtörés vagy egyéb más bűn miatt elvált tőle és másik feleséget vesz magának, vagy az asszony másik férjet, az isteni Ige nem kárhoztatja őt, s az Egyházból és életéből sem zárja ki, hanem gyengesége miatt inkább megtűri.” (*Eretnekségek ellen*. 69, PG 41, col. 1024C–1025A). In: MEYENDORFF: *A házasság misztériuma*. 75.

41. „A 19. század óta a dogma, mint szakkifejezés Lerinumi Szent Vince szóhasználatát veszi át a dogma *catholicum* definiálására, miszerint a katolikus dogma az, „amit mindenhol, mindig, mindenki hitt”. Cf. BEINERT, W., „Dogma/dogmatikai kijelentés”, In: *A Katolikus dogma lexikona*. Budapest, 2004. 98.

42. Örsy László SJ., a világszerte ismert kánonjogász és teológus *Theology and Canon Law: New Horizons for legislation and Interpretation* című könyvében (Collegeville, Minnesota 1992. 9–10) alaposan utánajárt annak a problémának, hogy praktikusán hogyan működik a kollegialitás az Egyházban. Megkérdezi többek között, milyen teret ad az Egyház jogrendszere a keresztények hitbéli érzékének. A válasz megrendítő, – mondja Bernard Häring (op. cit., 78): gyakorlatilag semmilyen. „Az új kódex hivatalosan elismeri ugyan az

Häring szerint azonban Róma más területeken is annyira fél a precedenst teremtő intézkedésektől, hogy még ott sem lép, ahol pedig a nagyobb szeretet nemcsak megengedné, de meg is követelné azt.⁴³ Vigyáznunk kell ezzel! Tudjuk, hogy a rossz példa fertőző és ragadós, ezért természetesen nem nézhetjük a romlást ölbe tett kézzel. Mégis a bibliai házasságtörő asszony története arra tanít, hogy a hibátlan szeretet semmilyen példa statuálása érdekében nem vet oda áldozatul még a többiek „üdvösségéért” sem, egyet sem a legkisebbek közül, akin könnyörülhetne, mert tudja, hogy olyan „közösség”, amelyben a szolidaritás bármi okból felfüggeszthető, nem méltó többé az Istenhez és Krisztushoz. Természetesen Jézus ez ügyben is precedenst teremtett; – nem ez volt az első és nem is az utolsó. Sokak bírálataát kivítva, de pontosan ezt a mindenki irányában kivételes szeretetet akarta az Isten új népe normájává tenni. Az a precedens, hogy nem kell precedens, csak egyértelmű ítélet és maximális tolerancia. Meggyőződésünk, hogy éppen és leginkább az olyan élethelyzetekben kell túláradnia a kegyelemnek, ahol korábban túláradt a bűn, és hogy a betegnek orvos kell, nem kegyelemdőfés. „Én sem ítélek el, menj békével, és többé ne vétkezzél” (Jn 8,11; Mt 9,12; Mk 2,17). A lator és a vámos, Péter és Tamás, a kapernaumi százados és a zsinagóga előjárója, a kánaáni asszony vagy épp Mária Magdolna. – Isten Országáért Krisztus senkivel nem félt kompromittálni magát. Pislákoló mécses, megrop-pant nád, elveszett bárány, pusztába kergetett bűnbak: reménykedjetek!

Alszeghy Zoltánnal azt mondjuk: Igen, az Egyháznak van bírói, törvényhozói joga rendelkezéseket hozni és a történelemben élhet is vele. A trentói zsinat például mivel a szüzességet magasabb rendű értéknek nyilvánította a házasságnál, azért felbonthatónak nyilvánította az érvényesen megkötött, de el nem hált szentségi házasságot is, ha valamelyik fél szerzetesi fogadalmat tett (DB 976). De hatalma lett volna ugyanúgy azt is elrendelni, hogy az érvényes szentségi házasság semmi miatt ne legyen felbontható, csak hite szerint nem ezt kívánta tőle akkor az igazság és a legnagyobb szeretet. Alszeghy professzor viszont arra mutat rá, hogy az egyháznak Istentől erre kapott hatalma van ahhoz is, hogy még „ha a nyugati egyház a középkor társadalmában lehetetlennek mondotta is, hogy valamelyik fél házasságtörése felbontsa a házasságot, az mégse zárja ki azt, hogy, egy gyökeresen más társadalmi rendszerben, az evangélium követelményét más módon fejlessze tovább, közeledjen a keleti egyház szokásaihoz, és tekintettel az emberiség „kemény szívére” (Mk 10,5) lemondjon arról, hogy egy magas ideál elérését mindenkire kötelezőnek tekintse.”⁴⁴

egy-egy közösségekben újonnan keletkező szokásokat, de annyi korlátozással, hogy gyakorlatilag megfojtja őket. Nem csoda, hogy Ázsia és Afrika mai fiatal egyházai képtelenek kibontakoztatni saját gyakorlatukat, amint azt az első századok fiatal egyházai megtehették. Parancsba adják a törvény teljesítését, anélkül hogy a visszakérdezést engedélyoznák. A történelem ironiája, hogy egy saját római rítus és saját római egyházfegyelem kialakulását csak a többi egyház tiszteletteljes engedékenysége tette lehetővé.” Örsy László ennek a ténynek az ökumenikus hatásaira is utal, mikor azt mondja: „Hogyan várhatnák el a Rómától elszakadt egyházak, hogy tiszteletben tartsák szokásaikat és intézményeiket, ha Róma a saját háztartásán belül is ilyen kevés mozgásteret ad más kultúráknak?”

43. Bernard HÄRING: *Másképp is lehetne*. 51k.

44. ALSZEGHY Zoltán: *A házasság*. 112k.

Láthatóan igen sok tennivalója van a pasztorális gyakorlatnak is ezen a téren. Nem kellő körültekintéssel oltár elé vezetett pároknál csak utólag és bizonyára sok mindenhez már túl későn derül ki az egymással való házasságkötésre való alkalmatlanságuk. Az ilyen házassági kísérleteket minden lehetséges módon el kellene kerülnünk! John Meyendorff amerikai ortodox teológus ajánlásával egyetértve mondhatjuk, számos probléma tisztázódna a egyes házasságokkal kapcsolatban is minden érintett szemében, ha újra fölélesztenénk a házasságkötés szertartásnak az Eucharisztikus liturgia keretébe integrált gyakorlatát azok számára, akik mindketten érvényesen járulhatnak az Eucharisztiahoz. Szerinte ugyanis így a egyes házasságok, valamint az özvegyek és elváltak másodházassága esetében is az Eucharisztikus liturgián kívül végzett szertartás különbözősége ékesen mutatná először az Egyházban kötött házasság teljes szentségi természetét, másodszor az Egyház gyakorlati, lelkipásztori toleranciáját, és harmadszor kifejeződhetne az Egyház azon kívánsága is, hogy egy napon minden házasság beteljesedhet a hit egységében és az Eucharisztiaiban.⁴⁵

A bűn miatt elsősorban megváltásra és helyreállításra szorul a házasság, nem ünneplés ember megerősítésére⁴⁶ és szentesítésre, – s főként nem olyan házasság szentesítésre, amit a korai skolasztika szerint, annak tisztátalansága miatt egyáltalán nem is szabadna megengedni.⁴⁷ Bemerítésre van szüksége a házasságnak is, mint magának a bűnös embernek és az egész világnak: hogy megítéltesen, megváltasson és újraformáltasson.⁴⁸ Mindennek erre van szüksége, hiszen minden bűn lényege az Istenhez való hűtlenség, a bálványokkal való paráználkodás, vagyis a lelki házasságtörés (Jer 2,2; 3,1; Hós 2,4–22).⁴⁹ A világ fejedelme ma sokakat próbál a széles útra terelni, talán, hogy paráznál, házasságtörő lelke ne legyen olyan kibírhatatlanul magányos, de ez az út akármilyen széles és bármilyen sokan járnak is rajta, mégiscsak romlásba vezet, s az ilyen tömeg sosem válhat közösséggé. Ahogy XVI. Benedek pápa is mondja: „A test látszólagos istenítése nagyon gyorsan a testiség gyűlöletébe csaphat át.”⁵⁰

A házasság szentsége

Amikor a gyűrűk cseréje után a pap bevezeti a jegyespárt a templomba, akkor valósul meg a szentség igazi formája, mert ekkor a házasság egyszerre szimbolikusan és reálisan is belép az Egyházba, hogy általa és vele együtt e világnak Isten országára nyíló kapujává legyen.⁵¹ A keresztény házasság egy keresztény férfi és nő közös vágyakozó (*erotikus*) sze-

45. MEYENDORFF: *A házasság misztériuma*. 71.

46. SCHMEMANN: *A világ életéért*. 104.

47. Cf.: NOCKE: *Házasság*. 388.

48. SCHMEMANN: *A világ életéért*. 113.

49. „Isten Izraelhez fűződő kapcsolatát a jegyesség és a házasság képével ábrázolják; ezért a bálványimádás (neve másként) házasságtörés és prostitúció.” In: *Deus caritas est*. 15.

50. XVI. Benedek: *Deus caritas est*. Budapest, 2006, 11.

51. „Úr Istenünk, ki a pogány nemzetek közül előre eljegyezted anyaszentegyházadat, a tiszta szüzet, áld meg ezt az eljegyzést is...” *Euchologion. Görögkatolikus Egyházi Szerkönyv*. Budapest 1964. 36. Az eljegyzés imája arra is utal, hogy amint az Egyház kiválik a népek közül, úgy a keresztény házasság is elhivatik és

retete a nagy harmadik, vagyis Isten iránt, mivel a házastársakat maga Isten köti össze, aki Szent Lelke által önmagát adja nekünk nászajándék gyanánt.⁵² Akik egyesültek a természetes házasságban, azokat az Egyház az Eucharisztia által, Krisztusban is egyesíti.⁵³ Az *Erosz* a testi szerelem tette- és áldozathozatalra-kész vágyakozása, a mennyei beteljesedés éhezése pedig nem elégedik meg földi táplálékkal, csak égivel, ami Isten asztaláról való.⁵⁴ Még ha nem is teszük föl újra és újra, azért a kérdés minden szentségben ugyanaz: „Egyesülsz-e, egyesültél-e Krisztussal? S hiszel-e Benne?” Isten lehajló szeretete (*Agapé*) és üdvözítő akarata (*Erosz*) is mindig megvalósul a találkozásban, amikor Isten megtöri kenyerét az éhezőknek, hogy ezután ők is megtörhessék ugyanazt másoknak.⁵⁵ Ezért szentség az Istennel egyesült szerelem, mely eleve elrendelt célját éri el ilyenkor. Az *Erosz* és *Agapé* elválaszthatatlan összetartozása, a férfi és nő megtisztult és Isten elé hozott szeretetegységében, az ajándékozó és elfogadó isteni szeretet valóságos és szimbolikus szentélye lesz.⁵⁶ Szökellő vízforrás, mikrokozmosz,⁵⁷ családi egyház,⁵⁸ földről az égbe vezető mennyei lajtorja.⁵⁹

A házasságot Szent Pállal együtt (Ef 5,32) Krisztus és az Egyház kapcsolatára kell vonatkoztatnunk több okból is. A házasság a papsággal együtt az Eucharisztia liturgiájában születik meg eredetileg. Meglepően egyező részek vannak a két szentség kiszolgáltatásának liturgiájában is.⁶⁰ Mindkettő a szeretet áldozathozatalára készül Krisztus főpapi oltáránál, a keresztnél; egyik sem kényszerből, hanem mert hő vágya, s értő hite van a szeretet önkéntes áldozatának bemutatására. „*Van-e valódi, igaz, elhatározott szándékod és kényszerítés nélküli szabad akaratod?...*”⁶¹ – kérdezi a házasodni akaró feleket még a templomajtóban az eskető pap. A keresztény jegyesek a család és a házasság bálványozása

jellé tétetik a természetes házasságok közül. Cf.: SCHMEMANN: *A világ életéért*. 113.

52. Cf.: SCHMEMANN: *A világ életéért*. 116.

53. Cf.: HILARION ALFEJEV: *A hit titka*. Budapest, 2005. 163. Talán ezért nincs papi áldás nélkül a nyugati keresztények házassága sem, mert az Eucharisztia az Egyház minden áldását hordozza és közvetíti maga is, és amint említettük már korábban, a latin egyházban elterjedt a Szentmise keretében történő esketése a teljes jogú keresztényeknek.

54. „Az a fontos, hogy tudjuk, éhesek vagyunk. Ez nem hiedelem, hanem biztos tudás, amit csak hazugsággal lehet elleplezni. Akik azt hiszik, hogy létezik, vagy egyszer létezni fog földi eredetű táplálék, mindannyian hazudnak.” SIMONE WEIL: *Szerencsétlenség és Istenszeretet*. Budapest, 1998. 24.

55. *Deus caritas est*. 13.

56. „Az egyházatyák a fölemelkedés és lehajlás, az istenkereső *Erosz* és a sokféleképpen továbbajándékozó *Agapé* elválaszthatatlan összetartozásának jelképét látták Jákob létrájában.” *Deus caritas est*. 13; XVI. Benedek Nagy Szent Gergely magyarázatát idézi fel, miszerint a lelkipásztornak így kell a kontemplációban gyökereznie, hogy mások szükségleteit, mint a magát befogadja. *Deus caritas est*. 13. cf.: Nagy Szent Gergely: *A lelkipásztor kézikönyve*. Budapest, 2004. 83–84.

57. KALLISTOS WARE: *Az ortodox út*. Budapest, 2002. 76kk.

58. „A II. vatikáni zsinat elkerüli a házasság céljainak és javainak rangsorolását, elfogadja azonban a személyes szempontokat, és összeköti ezeket a családra irányultsággal: »A keresztény házások jelzik a Krisztus és Egyháza közti egység és termékeny szeretet titkát és részesülnek belőle.« (Ef 5,32; LG 11). A szentség itt már nem csak megjeleníti a Krisztus és Egyháza közötti szeretetegységet, hanem a házastársak is részt kapnak belőle.” NOCKE: *Házasság*. 390.

59. *Deus caritas est*. 13.

60. *Deus caritas est*. 121.

61. A konszenzus kikérdező szavai a házasságkötés szertartásában. In: *Euchologion*. 30.

helyett a minden szeretetnek helyes irányt mutató isteni szeretet felé fordulhatnak, ha hiszik, hogy a természetes házasság bűnös eltévelyedéseinek csak Isten jelenléte és a vele való közösség vethet véget. Az Egyház szolgálata által a házasságkötés szertartásában a kereszt örömteli szeretetáldozatának fényében a természet öncélú bolyongása véget ér, és legmagasabb rendű céljára irányul.⁶² Alexander Schmemmann joggal hívja fel a figyelmet arra, hogy az Isten Országának perspektívájában a házastársi szeretet örömteli bizonyossága nem addig szól, míg a halál el nem választ, hanem inkább akkor kezdődik el igazán, mikor a halál végleg egyesít.⁶³ A házasság igazi, sokak által keresett végső hatása, mint az összes szentségé együtt is, maga az üdvösség. Jóllehet ez nem a házasság megkötésekor, hanem annak végén valósul meg teljesen, és visszavonhatatlanul, amikor valóban örökre – és nem csak „holtomiglan-holtodiglan” – azzá válunk, aminek Isten álmodott meg minket.⁶⁴

Az Énekek énekében a szerelmes menyasszony a vőlegényre és a vőlegény a menyasszonyra tekintve felfedezi és megénekli az egész teremtett világ szépségét és jóságát, felismeri a körülötte lévő dolgokban azt a hasonlóságot, amit a teremtő keze hagyott rajtuk és az Ő mindenütt való jelenléte kölcsönöz nekik.⁶⁵ A keleti atyák azt látják ebben, hogy az ember a teremtett világgal mély belső egységben van. Nem a messzi távolból érkezünk a világba, mint üstökös, hogy egyszer tovább álljunk, hanem mint a rügy a fából, mint a „szomjas hajtás a földből” (vö. Ézs 53,2) oly észrevétlen belőle születünk.⁶⁶

A jegyesi szerelem segít fogalmat alkotni a hívő embernek Isten és Izrael, valamint a Krisztus és az Egyház mély és titokzatos szeretetkapcsolatáról. A szeretett másikon, mint fókuszpontra keresztül föltárul előttünk az egész teremtett világ csodálatos szépsége, és a mindezt teremtő Isten jósága és bölcsessége is. A zsolttár ilyenkor oly édesen nyilvánvaló evidenciája szólal meg a szerelemben: „Mindenedet bölcsességgel cselekedtél” (Zsolt 104,24). De talán ez a házasság szentségének sokat keresett, igazi, külön kiváltsága is, hogy a Teremtőre itt minden más szentség dologi jellegű közvetítőjétől eltérően egy élő és fájdalomosan törékeny személyen keresztül mondhatunk igen Istenre.⁶⁷

Reálszimbólum-e a házasság is, mint a többi szentség? Azaz létrehozza, amit jelez? – Továbbra sem könnyű kérdés ez a teológiában. Krisztus azt mondja, „ha valaki befogad egyet e kisdetek közül, engem fogad be, s aki engem fogad be, az nem engem fogad be, hanem, aki engem küldött” (Mk 9,37). Máshol pedig, hogy „amit egynek e legkisebbek közül tettetek, azt nekem tettétek” (Mt 25,40). Véleményünk szerint ezek az igen súlyos szavak felhatalmaznak minket, hogy a házasságban úgy tekintsünk egymásra, mint az életünkbe

62. SCHMEMANN: *A világ életéért*. 115–116.

63. Uo. 116.

64. Uo. 115.

65. „De szép vagy, kedvesem, igen szép vagy! Szemeid, mint a galambok a fátyolod mögött. A hajad akár a kecskenyáj, amely leereszkedik a Gileád hegyéről. Fogaid a megnyírt juhokhoz hasonlók, amelyek éppen most bagyják el az úszatót: mind ikreket ellenek, és még egyikük sem vesztette el a fiát. Az ajkad mit a karmazsin szalag, a csacsogó száad szeretni való. A halántékd, akár egy gránátalmagerezd a fátyolod alatt.” (ÉnÉn 4,1–3).

66. Anthony DE MELLO: *A csend szava*. Budapest, 1993, 131.

67. „A házasságig az ember elsiklik az élet felett, mintegy kívülről szemlélve azt és csak a házasságban merül el az életben, egy másik személyiségen keresztül lépve be abba” Cf. ALFEJEV: *A hit titka*. 163.

befogadott Úrra, aki maga szeret minket abban, akit hozzánk vezetett és nekünk ajándékozott. Ha pedig az út, amin idáig eljutottunk helyes és valódi, akkor a szent házasság Isten rendelte „nagy titok”-ként nemcsak jelzi a szeretet egységet Krisztus és az Egyház között a világban, hanem analóg módon meg is valósul benne az, éppen a legnagyobb titokban való részesedés által. Ezért is nem vehetnek rajta erőt a pokol kapui. Az Isten Országáa Krisztus eljövetele óta nem csak eljövendő, hanem már köztünk és bennünk is van. Az Egyház a végső időben él, mert az idő betelt, amikor Krisztus mindent végbevitt. Az Egyház ennek a teljességnek a jele és szentsége, legfőbb feladata Krisztus üdvözítő szeretetének evangéliumi reprezentálása, vagyis megjelenítése a világban.⁶⁸ A házasságban élő férjek és feleségek a szentség által fölszentelve, vagyis egymás férjévé illetve feleségévé válva a legmélyebb értelemben reprezentálják a szeretetben mindenkit egyesíteni tudó és akaró Istent.

„Szeretetspirál”

Végezetül vizsgáljuk meg, hogy a testi szerelemből kibontakozó mély házaastársi szeretetkapcsolat, hogyan hordozza és példázza önmagában minden egyéb szeretetkapcsolat analógiáját, aminek segítségével minden boldog életre vágyó ember figyelmesebben és tudatosabban építheti úgy a saját maga, mint szerettei, barátai és ismerősei, Istennel és egymás közt megélt szeretetkapcsolatát.⁶⁹

Meghitt és mély szeretetkapcsolatban élők, ha nehéz valósággal találkoznak életükben, ketten együtt néznek szembe azzal. De ez csak olyan társaknak lehetséges, akik néhány-szor már végigjárták a szeretetkapcsolat elmélyítésének dinamikus lépéseit. A kölcsönös szeretet elmélyítésének dinamikus lépései egyaránt vonatkoznak az Istennel való kapcsolatra, azonos vagy különböző nemű emberekkel megélt kapcsolatokra, közösségekben élők egymásközti szeretet viszonyulásaira, valamint közösségek közti szeretetkapcsolatokra is.⁷⁰

A szeretet elmélyülésének dinamikus lépései egyre mélyebb szeretet megélésére vezethetnek, viszont, ha megpróbálunk tartósan berendezkedni valamelyik közbülső szintjén, akkor könnyen el is sekélyesedhet és el is sorvadhat. Ezért, akinek fontosak az emberi kapcsolatai, az ne sajnálja a fáradságot és a befektetett energiát, először is azért, mert megéri, és azért sem, mert e nélkül biztosan nem tudnak fejlődni, és életben maradni.

Az első lépést Nemes Ödön jezsuita atya *hívás*-nak nevezi, amivel személy szerint csak részben értke egyet.⁷¹ Én szívesebben „hívnam” a kiinduló pontot XVI. Benedek pápa *Deus caritas est* című enciklikájának logikája szerint *Erosznak*, vagy *vonzódásnak*.⁷² Persze a valódi alapok alkotója és végső princípiuma igazából maga Isten, de azt el kell ismernünk,

68. „Ami a testnek a lélek, azok a keresztények a világban” – „Levél Diognétoszhoz”. In: *Ókeresztény Írók III.* 372.

69. A boldogság a szentség jele, az emberi érettség mutatója. Szentek kanonizációjának legfőbb biztosítéka, hogy boldog emberek.

70. NEMES Ödön SJ.: *Párbeszélgetés. Kapcsolatépítő munkafüzet házasság előtt állóknak.* Budapest, 2006.

71. NEMES Ödön SJ.: *Párbeszélgetés.* 8. fejezet: *A szeretetkapcsolat titka.* 58.

72. „a görög kultúrát... a fölemelkedő vágyakozó szeretet, az *Erosz* határozza meg. – Az *Erosz* mindenek előtt vágyódó, fölemelő, elbűvölő szeretet”. In: *Deus caritas est.* 13.

hogy fenomenálisan valóban úgy kezdődnek el a kapcsolatok, ahogy Ödön atya mondja. Mégis, ha elfogadjuk, hogy valóban a meghívás az első igazi látható „lépés” a szeretett másik felé, akkor viszont arról kell elgondolkodnunk, milyen láthatatlan belső megmozdulások előzik meg és inspirálnak belülről arra valakit, hogy másik embert meghívjon: esetleg életre szóló együttutazásra. A rend kedvéért nevezzük ezt az állapotot Zéró pontnak!

A Zéró pont abszolút függetlensége persze lehet a nemlét nyugalma, a semmittevés képzelt szabadsága, a modern álliberalizmus sehová sem induló tipródása is, de valódi kiindulóponttá válik, ha horizontunkon úgy tűnik fel valami, hogy igazán és erősen megdobbán tőle a szívünk. Felkel a nap, valami megrebben, megérint egy hang és visszhangot kelt a mélyben. Ezek az impulzusok az emberben érzelmeket keltő rezonanciák, tettekre adott inspiráló kegyelmek, melyek világosságot gyújtanak és cselekvésre indítják az akaratot, és nem csak szerelmes fiatalok sajátjai.

Elképzelni sem tudom, hogy e nélkül a mozzanat nélkül bármi is elkezdődjék az életben. Hiszem, ha valami nem töri meg a közömbösséget, nem születhet belőle szeretet. A Zéró pont az *Erosz* ébredésének a helye, és csak olyasvalami képes fölgerjeszteni, ami egyrészt nagyon hasonló hozzánk „hús a húsumkból és csont a csontunkból,” másrészt viszont valószínűleg különbözik tőlünk: egy igazi más-világ. Jézus szerint a vele való kapcsolatunk is mindig ezzel kezdődik, vö. „Ha Atyám nem vonzza, senki sem jöhet énhozzám.” (Jn 6,44). Teilhard de Chardin is fölfedezi ugyanezt, mikor az Ómega pont vonzásában célja felé tartó világról beszél. A mindent mozgató nagy mozdulatlan, mindent mozgásban tart.⁷³ A vonzás ereje atomizálja az erőt, ez tartja össze a világmindenséget. Jézus próféciája azt hirdeti, hogy ha majd fölmagasztalják, Ő is mindent magához vonz (Jn 12,32). XVI. Benedek pápa első enciklikájában komoly erőfeszítést tesz arra, hogy a Nietzsche szerint épp a kereszténység által megmérgezett és megrontott *Erosz-t* visszavezesse a szeretet titkának kibontakozásában őt megillető Istentől rendelt helyére.⁷⁴ A vonzeró: a jóság, a szépség és az igazság láthatatlan ereje. Az igazság nagyon egyszerű: a csúf, a rossz, a hamis taszít, a jó és a szép pedig vonz bennünket. Annyi bizonyos, hogy valaminek érezhetően sikerült fölkeltenie az érdeklődésünket, hogyha úgy érezzük, feltétlenül meg kellene ismerkednünk vele.

Az első látványos lépés, amikor az értelemtől az akarat veszi át az ügyintézését és akcióba lép, valóban a hívás. Jézus is így vette fel a kapcsolatot az apostolokkal, egyszerűen meghívta őket magához, ahogy egy fiú elhív egy lányt egy randevúra, apa a fiát, mester a tanítványt. Megkerülhetetlen lépés ez közösségek között, családi-baráti kapcsolatok építésében és minden más személyes szinten, ahol ember és ember között valami elkezdődik, vagy épp folytatódni akar.⁷⁵ Így hívta életre Isten a teremtést, így lép a tettek mezejére a

73. „Az az isteni hatalom, melyet Arisztotelész a görög filozófia csúcspontján gondolkodva próbált megragadni, minden létező számára kívánság és szeretet tárgya, – ez az istenség, mint szeretet létező mozgatja a világot (Metaphisica XII,7) – de ő maga semmire nem szorul rá, és nem szeret, csak szeretik. Az egy Isten azonban, akiben Izrael hisz, maga szeret.” *Deus caritas est.* 15.

74. Cf.: *Deus caritas est.* 8k.

75. NEMES Ödön: *Párbeszélgetés.* I. pont, a Hívás: „Amikor valaki kéri, hogy legyek az ő barátja, életének útítársa, lelki vezetője, vagy tagja egy keresztény közösségnek, a szeretet dinamikus, spirálisan ismétlődő mozzanatain keresztül életünk legfontosabb folyamata indul el.”

szerelem, így kezdődik el a barátság. Valódi lépés a hívó szeretet, kezdeményező, férfias, bátor és megrendítő. A hívás szeretet, és hívás a viszontválasz is. Van benne elismerés és tisztelet, ekstázis és felelősségvállalás. Szavak nélkül is kifejezhető, és ha engedünk neki életünk vonala új, izgalmas utakra fog lépni. Hamarosan tájékozódási ponttá válunk egymás számára, és mire felocsúdunk, észrevesszük, hogy már úton is vagyunk egymás felé.

A második fokot nevezzük *önazonosságnak*. Valakinek a valakije lettem: barát vagy szerető, mester vagy tanítvány. Jézus számára nagyon fontos volt, hogy az Atya szereti Őt (Jn 5,20k). Ha tudjuk, honnan jövünk és hová tartunk, akkor identitásunk tudatosabbá válik, viselkedésünk és életvitelünk pedig szelídebb és alázatosabb lesz. Szeretetkapcsolataink mind nagyon értékesek, még ha különböző intenzitásúak és mélységűek is. Isten azt mondja „Istenetek leszek, ti meg népem lesztek” (Jer 32,38). Szeretetben született új identitásunk, magabiztosabbá tesz, további lépésekre ösztönöz és erőt is ad a folytatáshoz.

Az ezután születő örömteli felismerés, hogy milyen jó nekünk együtt lenni, már a szeretet harmadik lépése, a *meghittség* fokozata. „Uram, jó nekünk itt lenni” mondta Péter is a színeváltozás hegyén és sátrat készült építeni. Sokan hiszik azt ezen a fokon, hogy ez a csúcspont, és nincs ehhez fogható. Szerelmesek sokszor itt döntenek úgy, hogy összeházasodnak. A meghittség valódi ajándék, az otthon melege lengi körül, gyöngédség és szenvedély lakik benne. Szívesen időzünk ezen a fokon, ezért általában egy kicsit várunk is kell, amíg feltűnik a következő állomás. Jézus is egy lépéssel mindig Péter előtt járt, s mire felocsúdunk, már úton voltak megint.

A negyedik fok, a *kihívás* belőlünk is fakad, mert különbözőek vagyunk, két külön világ. A hívás után most kihívást érzünk, mert mint akikre rányitott az élet, észrevesszük, hogy nem otthon és nem egyedül vagyunk. A kirándulás izgalmas, kettőzött öröm: a megismert új világ öröme és a hazatérés megújult boldogsága. A kihívás verseny, próba és megmérettetés, a felfedező és a turista, vagy még inkább a zarándok öröme és áldozathozatala. Az együttlét előbb-utóbb mindig hoz kihívásokat. A kaland, a zarándoklat, az új föld, az idegen gondolkodás mindenkit arra készítet – vagy épp kényszerít –, hogy más fényben lásson, és új módon cselekedjen. Másokat és magát is, szokásait és értékeit, ezen a ponton mérlegre teszi. Van benne lelepleződés, lehet benne szégyen, kísérheti aggodás, szerezhet sebeket, de ha nem riadunk vissza idejekorán, a tisztánlátás öröme és megtérésre vezet. Újabb lépést tettünk, új tudást szereztünk, isteni „gnózišt”, kipróbált aranyat.⁷⁶

Az ötödik fokon a szerelmeseket, bár ők nem tudnak róla, de mindenki felismeri. Az ötödik fokon ugyanis megtérünk, megváltozunk. Felveszünk és elhagyunk szokásokat; – értékeket, stílust, gondolkodást cserélünk. Ez a *megtérés*, a *metanoia*, a másképp gondolkodás olyan sok szépséget megnyitó pillanata. A szeretetnek ezen a fokán olyan dolgokra leszünk képesek, ami azelőtt elképzelhetetlen lett volna számunkra az életünkben. Ha pedig az Istentől kapott kihívást fogadtuk el, Ő vezet bennünket a megtérésre. A megtérés, a megváltozás eleinte szokatlan és fárasztó is lehet. Testi és lelki izomláz jár vele, mert olyan sok az új és szokatlan intéznivaló, hogy bele is fáradhatunk. Fáradtság és fájdalom, igazi

76. „A szerelem csak akkor lehet tartós, ha tele van akadályokkal.” Olivier CLÉMENT: *Kérdések az emberről*. 116.

„szerelemérzés”. Se vele se nélküle, – szinte elviselhetetlen. Ha mégis úgy döntünk, hogy elviseljük, azonnal jön a hatodik fokozat.

Ennek a neve *kiengesztelődés*. Mire ide érünk, kezdjük már igazán otthonosan érezni magunkat egymásnál, oldódik a nem ismerés szorongása, fölfedezzük újra a különbözőségi örömet, gyógyulnak sebeink, föllélegzik a szívünk. Kiengedünk és elengedünk dolgokat, melyek többé már nem olyan fontosak a számunkra. Ha kitartásunk nem lankad, sokat erősödünk ezen a szinten és biztosan fölrünk a hetedik fokra is.

A kiengesztelődés által minden eddigénél mélyebben megtapasztaljuk egymással való *egységünket*. Semmi sem forraszthat úgy egybe két személyt, mint az élet edzette bajtársiasság, a közösen megvívott küzdelmes csaták. A közösen hozott áldozat, az együtt készített étel, a közösen beszívott levegő, az együtt mosott ruha, az egybekulcsolt kezek, az össze-érő vállak. Közös történetünk mélyebben összeforraszt, mint eddig bármi más. Közelebb vagyunk egymáshoz, mint valaha. Vágyunk már arra is, hogy ezt mindenki megtudja. Az egymásra figyelés öröme és gyakorlata, a megélt egység ajándéka és biztonsága elvezet bennünket a nyolcadik fokra, aminek a neve: *Elköteleződés*. Erre már nem olyan könnyen és nem olyan sokan jutnak el, különösen manapság. Pedig itt dől el, hogy porba zuhan, vagy magasba száll-e a szerelem. Ki kell nyitni a saját szárnyakat, be kell indítani a belső rakétákat, a szerelem magától nem röpít tovább. Döntést kell hozni, szabad, őszinte, komoly, érett döntést. Nagyobb a kockázat, több a nyereség. Van benne tudatosság, önkorrekció, önmegtágadás, kapcsolatok átrendezése, a közös jövő együttes tervezgetése. – Az elköteleződés kötele sokak szemében rossz óment jelent. Önpusztítás, rabság, kényszerű kötelesség, áthághatatlan korlát, véget nem érő robotolás rémképeivel kísért, s talán épp közeli rokonok és régi barátok életéből és tekintetéből. De, akik megismerték a szeretetet és hisznek benne, azoknak a kötelék erő, az összetartozás biztonsága, Jézus édes igája, szabad önrendelkezés és könnyű teher. Az odaadottság nyugalma és derűjére támaszkodva az átváltozás öröme tárul fel bennünk.

A szeretett másik hordozása önmagunkban, a kapott és megélt jóért mondott hála, a szeretet utolsó fokán a *küldetés* örömevel ajándékoz meg minket. Ez a szeretetlépcső utolsó foka: akit idáig szerettünk, azzal eggyé lettünk, tekintetében megfűrödtünk és már az ő szemével is látjuk, ami van. Ez valóban a szeretet felső foka, egymást hordozó szent perikorézis, amikor „én őbenne, ő énbennem, és mi ketten együtt már az Úrban vagyunk” (Jn 17,21). Mozgásba hoz, ösztönöz továbbadni a jót, őrizni a szépet, mondani az igazat, s mögöttünk áll büszkén, értőn és vidáman, amikor aggódva csatába indulunk, vagy munkánk után megyünk. Ne féljünk, ezzel nem ért véget a szeretet zárandokútja, hanem újabb, merészebb, nagyobb kalandokra hív. A hideg fej és a forró szív gyümölcsöző egysége, rugalmassá, erőssé és ellenállóvá teszi a szívünket. Ha megismertük erejét, hinni fogunk benne, kérni fogjuk, ő pedig örökre velünk marad. Mert akkor majd, a legvégső időben, a legmélyebb szeretet nagy feltárulkozásában tulajdon szemünkkel „színről színre” látjuk, hogy mindig sejtett titkos útítársunk ebben a különös szerelmi háromszögben maga volt Isten.⁷⁷

77. Vö.: T. S. ELIOT: *A Pusztai föld*. In: Kallistos WARE: *Ortodox út*. 109.

Ne gondoljunk úgy ezekre a fokokra, mintha választani kellene közülük, és ne higgyük egyikről se, hogy talán legjobb volna kihagyni, valahol máshol lenni, mert a valódi szeretetkapcsolatból egyikük sem hiányozhat. Lehet, hogy valamelyik éppen közelebb áll hozzánk, és látszat szerint talán meghatározó, de rejtőzködően és biztosan a többi is jelen van, és csak általuk evezhetünk a mélyre. Nem szerelem, nem barátság és nem Istenkapcsolat, amiben nincs bámulat és vonzás, ahol elfelejtjük, hogy értékesek vagyunk, amiben nincs meghittség, nincs konfrontáció, nincs megtérés és nincsen megbocsátás. Nem szeretet, hol nincs kiengesztelődés, ahol az összetartozás inkább teher, mint öröm, ahol csak fájdalom az elköteleződés, ahol nem érzünk küldetést, amikor reggel útnak indulunk.

Konklúzió

Paradox módon, akik hit nélkül akarják megvalósítani mindezt, azoknak még nagyobb hitre volna szükségük, mint a hívőknek, mert a hit belső harca a hívőket, mint a védőoltásban legyengített kórokozóval való küzdelem a beoltottat, már azelőtt felkészíti a veszélyre és megtanítja annak kivédésére, mielőtt a maga félelmetes valóságában törhetne rá az ellenség. A hit kihívásai nélkül élőknek viszont akkor kellene felülkerekedniük, amikor már rájuk támadt a baj, és olyankor ez igen-igen nehéz. Kisebb ügyekben persze lehetséges, az alapfelszereltsége is istenien igényes az embernek, és a hívőknek is ugyanúgy szüksége van találékonyságra és kreativitásra, amikor kihívásokkal, nehézségekkel szembesülnek, mint másoknak, de olyan alattomos és roppant nehézségek is törhetnek a házasságra, amivel szemben a felkészületlen ember mérhetetlen hátrányba és veszélybe kerülhet az Isten szeretetének és szentségének hatalmába vetett hit védettségét élvezőkkel szemben.

Férfi és nő, ember és ember között mindig is volt és marad is különbség. Ahogy Benedek pápánk tanít: „Ha nem is Zeusz büntetése, hogy keresnünk kell a másik felünket, az ember tökéletlen léténél fogva – a bibliai történet szerint is – úton van, hogy egy másik emberben rátaláljon a maga a kerek egységére; és hogy az ember csak a férfi és nő egységében válhat egésszé.”⁷⁸

A próféciaának, hogy „ezért elhagyja a férfi atyját és anyját, feleségéhez kapcsolódik és ketten egy test lesznek,” (1Móz 2,24) XVI. Benedek szerint kettős jelentése van. Az első, hogy „az Erosz lényegszerűen tartozik az emberhez, (vö. „keres”, „elhagy”, hogy „megtalálja”) s hogy csak ketten együtt képviselik az emberlét egészét, mert együtt lesznek egy test”. A prófécia másik tanulsága pedig ugyancsak a szentatyja szerint, hogy „az Erosz a teremtésből eredően az embert a házasságra rendeli, amihez hozzátartozik az *egyetlen-ség* és a *véglegesség*.” Így a *monogám* házasság tökéletesen megfelel a *monoteista* istenképnek, hogy az Istent népéhez fűző kapcsolat képmása legyen.⁷⁹ Vannak persze ma is, akik ha a férfi és a nő örökre szóló házasságáról hallanak, ugyanazt az ellenvetést teszik, mint hajdan a megdőbönt tanítványok: „Ha így áll a dolog a férj és feleség között, nem érdemes az embernek megházasodnia.” De Jézus válasza is változatlan: „Csak az fogja ezt fel, akinek megada-

78. *Deus caritas est.* 17.

79. Cf.: *Deus caritas est.* 17–18. Cf. „Aki fel tudja fogni, az fogja fel!” (Mt 19,12).

tott.” Jézus fölhívja a figyelmet egy fontos dologra, hogy nem kell mindenkinek feltétlenül megházasodnia.⁸⁰ „Van, aki születésénél fogva képtelen rá”. „Van, akit mások tettek alkalmatlanná arra,” (nevelés, környezet, lelki deformáció, pokoli és gyógyíthatatlan sebek). És Jézus szerint olyanok is vannak, akik „önként mondanak le róla, a mennyek országáért,” (Mt 19,10–12), – s annak ellenére, vagy épp azért, mert Völegénynek tartotta magát, földi életében Jézus minden bizonnyal maga is ez utóbbiak közé tartozott.

Vannak dolgok, mélységek és magasságok, amelyekben biztosan messzebbre juthatunk együtt, mint külön-külön. A nézetkülönbségek alapja pedig sok esetben csak annyi, hogy a dolgokat alapvetően ki-ki a maga oldaláról látja. Másst vesz észre a házasember, mint az, aki nem házas, de ha a másik véleményét nem tekinti rögtön személyes sértésnek vagy tolakodásnak, akkor gazdagíthatja, vigasztalhatja is mindaz, amit csak más szemével fedezhet fel az ember. Ezért nem vagyok meggyőződve arról, hogy I. János Pál pápa teljesen fejjén találta szöveget, amikor azt kérdezte: „Ugyan mit értünk mi, akik cölibátusban élünk a házások problémáihoz?”⁸¹ És főleg az „ugyan” nem tetszik benne; mert az, hogy „mit értünk hozzá? – mint objektív kérdés nagyon is válaszra érdemes. Én hiszem, hogy egy házas embernek is van mit tanulnia másoktól, kicsiktől és nagyoktól, laikusoktól és papoktól, hívőktől és nem hívőktől, házasoktól és nem házasoktól is, az viszont tényleg nem „fair”, hogyha ezek bármelyike ki akarja oktatni őt, a házašt a házasságról. Úgy gondolom I. János Pál pápa is csak erre akart utalni.

Persze ez *vice-versa* igaz: nem csak a házas keresztények tanulhatnak a nem házasoktól, hanem a nem házasoknak, a cölibátusban élőknek, szerzeteseknek, özvegyeknek, gyermekeknek, egyedülálló férfiaknak és nőknek, hetero- és homoszexuális beállítottságúaknak stb. is van mit tanulnia azoktól, akik a házasság szent és isteni ajándékát kapták, és megkísérlik azt egymás és az egész Egyház javára hitelesen megélni (1Kor 7,7). Isten semmit sem azért ad, hogy egymás ellen dicsekedjünk vele, hanem hogy hasznára legyenünk általa az egész testnek (1Kor 12,7). Milyen sok tapasztalat, mennyi kibontatlan ajándék és kimondhatatlan gazdagság rejtőzik bennünk! S mégis hányszor beteljesedik ma is a mondas: „akik tudják, nem mondják, akik mondják, nem tudják”⁸²

XVI. Benedek első enciklikájának üzenetével egyetértésben azt kívánom mindnyájunknak, hogy Isten, „aki szeretet” az Ő örök akarata szerint maga újítsa meg Fia által a Szentlélekben Egyházát és szívünket, s hogy egyikünk se legyen soha akadály a „mindig a küszöbön álló” (Jel 3,20) megújulásnak. Szentatyánk korábbi szavaival élve pedig határozottan örvendetesnek és „Csodálatosnak vélem, hogy a Lélek mindig erősebbnek bizonyul tervezgetéseinknél. Feladatunk, az egyházi hatóságok és a teológusok feladata, hogy nyitva tartsuk számára a kaput, és helyet biztosítsunk neki”.⁸³ Hiszem, hogy a „*Deus caritas est*”

80. Ezt a házasság iránt bizalmatlan, és a „szingli” lét előnyeit reklámozó mai kultúra is felismeri, persze, hogy milyen következtetéseket von le belőle, abban már nem mindig olyan pozitív. Mindenesetre krisztusi kijelentés, nem mindenkinek kell megházasodnia ahhoz, hogy értékes legyen az élete.

81. Bernard HÄRING: *Másképp is lehetne*. 78.

82. Lao-ce tanítása. In: Anthony DE MELLO: *A csend szava*. 147.

83. Cf.: Joseph RATZINGER: *Beszélgetés a hitről* (Vittorio Messori-val). Budapest, 1990. 39.

enciklika tartalma és szellemisége azt is jelzi, hogy a kereszténység legújabb kori polémiái legalábbis időnként már nyitott, vagy épp kinyíló kapukat döngöttek, amitől, ha képesek vagyunk valódi empátiával zavarba jönni, és taktikát változtatni, akkor hamarosan nem csak bekíváncsiskodhatunk, hanem otthonra is találhatunk egymásnál a megélt szeretet beteljesedett egységében. Ez a házasság titka, ez Krisztus és az Egyház titka, ez Isten és az örök élet titka. Szeressétek!

Felhasznált irodalom

- ALFEJEV, Hilarion: *A hit titka*. Budapest, 2005.
- ALSZEGHY Zoltán SJ: *A házasság*. In: Teológiai vázlatok VI. Budapest, 1983.
- BEINERT, Wolfgang: *Dogma/dogmatikai kijelentés (szócikk)*. In: Wolfgang Beinert (szerk.): *A katolikus dogma lexikona*. Budapest, 2004.
- BREUNING, Wilhelm: *Szentháromság (szócikk)*. In: Wolfgang Beinert (szerk.): *A katolikus dogma lexikona*. Budapest, 2004. 538–540.
- CHANTRAINE, Georges: *Exegesis and contemplation in the work of Hans Urs von Balthasar*. In *Communio* 16, (1989) Fall. 366–383.
- CLÉMENT, Olivier: *Kérdések az emberről* (ford. Baán István). Budapest, 2004.
- DE CHARDIN, Theilhard: *Benne élünk. Az Isteni Milió. Tanulmány a belső életről*. Párizs, 1965.
Dignitatis Humanae 1797–1812. II. vatikáni zsinat „Nyilatkozat” a vallásszabadságról. SZIT, Budapest 1986.
Euchologion. Görögkatolikus Egyházi Szerkönyv. Budapest, 1964.
- FARKASFALVI Dénes: *A lelki élet teológiája*. In: Teológiai vázlatok VI. Budapest, 1983.
- GÁNÓCZI Sándor: *Rossz (szócikk)*. In: Wolfgang BEINERT (szerk.): *A katolikus dogma lexikona*. Budapest, 2004. 524–526.
- GYÖKÖSSI Endre: *A Hogyan? – Három meditáció a meditációról*. Budapest, 2000.
- HÄRING, Bernard: *Másképp is lehetne*. Budapest, 1993.
- HERMENEGILD, Hermann OFM: *Promptuarium Patristicum*. Budapest, 1937.
- HILBERATH, Bernd Jochen: *Pneumatológia*. In: Theodor Schneider (szerk.): *A dogmatika kézikönyve I*. Budapest, 1998.
- KOCH, Günter: *A házasság szentsége (szócikk)*. In: Wolfgang Beinert (szerk.): *A katolikus dogma lexikona*. Budapest, 2004.
Levél Diognétoszhoz. In: Vanyó László (szerk.): *Apostoli Atyák. Ókeresztény Írók III*. Budapest, 1980.
- MEYENDORFF, John: *A Házasság Misztériuma*. Budapest, 2009. (Marriage. An Orthodox Perspective. New York 1984.)
- Nagy Szent Gergely: *A lelkipásztor kézikönyve*. Budapest, 2004.
- NEMES Ödön SJ.: *Párbeszélgetés. Kapcsolatépítő munkafüzet házasság előtt állóknak*. Budapest, 2006.

- NOCENT, A.: *Il matrimonio cristiano*. In: La liturgia, i sacramenti: teologiae storia della celebratione. Genova 41995.
- NOCKE, Franz-Josef: *Házasság*. In: Theodor Schneider (szerk.): A dogmatika kézikönyve II. Budapest, 1997.
- ÖRSY László SJ: *Theology and Canon Law: New Horizons for legislation and Interpretation*. Collegeville, Minnesota 1992.
- RATZINGER, Joseph: *Beszélgetés a hitről (Vittorio Messori-val)*. Budapest, 1990.
- SCHMEMANN, Alexander: *A Világ életéért* (ford.: Buji Ferenc). Budapest, 2001.
- SHÜTZ Antal: *Dogmatika II*. Budapest, 1937.
- SHÜTZ Antal: *A házasság*. Budapest, 1932.
- SÖVEGES Dávid OSB: *Fejezetek a lelkiség történetéből*. Pannonhalma, 1993.
- SZABÓ Ferenc SJ: *Lélekben és Igazságban*. Róma, 1986.
- ULRICH, Lothar: *A dogmatikai témakörök szisztematikus áttekintése*. In: Wolfgang BEINERT (szerk.): A katolikus dogma lexikona. Budapest, 2004. 27–37.
- URS VON BALTHASAR, Hans: *A három nap teológiája*. Budapest, 2000.
- URS VON BALTHASAR, Hans: *Az alak szemlélése. A dicsőség felfénylése: Teológiai esztétika 1*. Budapest, 2004.
- URS VON BALTHASAR, Hans: *Das betrachtende Gebet*. Einsiedeln, 1955.
- URS VON BALTHASAR, Hans: *Prayer*. New York, 1967.
- VANYÓ László: *Apostoli Atyák. Ókeresztény Írók. III*. Budapest, 1988.
- VLACHOS, Hierotheos: *Bevetés a keleti keresztény lelkiségbe*. Budapest, 1998.
- WARE, Kallistos: *Az ortodox út*. Budapest, 2002.
- WEIL, Simone: *Szerencsétlenség és Istenszeretet*. Budapest, 1998.
- XVI. Benedek: *Deus caritas est*. Budapest, 2006.